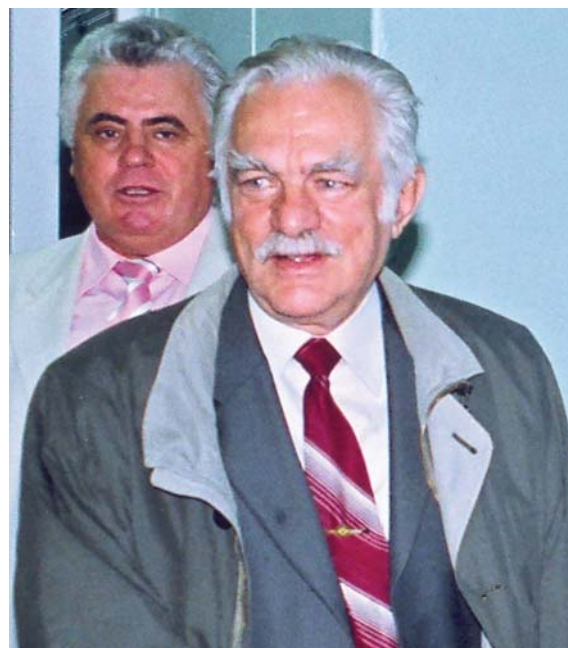

IONEL HAIDUC LA PORȚILE FANTASTICULUI

*Dr. hab. în chimie
Dumitru BATÎR,
profesor universitar,
laureat al Premiului de Stat*

*Acad. Ionel Haiduc, președintele
Academiei Române*

Încercarea noastră de a contura în cele ce urmează portretul unei proeminente personalități care-și duce roșul și povara vieții la răscruce de milenii doi și trei este prilejuită formal de un popas aniversar al acesteia, care s-a întâmplat pe 9 mai curent: spargerea unui an din cel de-al optulea deceniu dintr-o viață zbuciumată, dar dădora de împliniri, adunate zi de zi, printr-o muncă pertinentă, manifestare de inteligență, vocație și dăruire de sine. Repet, este doar un prilej formal, pentru că dorința noastră e mai de lungă durată, am ținut neapărat să ne pronunțăm public mai devreme sau mai târziu despre un confrate de-al nostru, ajuns în miezul unei activități marcate de popularitate, de glorie, considerat azi, pe bună dreptate, părinte al chimiei organometalice supramoleculare, răsărit ca savant din frumusețea și ineditul meleagurilor clujene de pe Someșul Mic. Numele lui este Ionel Haiduc, doctor în chimie, profesor, președintele de azi al Academiei Române, membru de onoare al Academiei de Științe a Moldovei, creator de școală într-un domeniu nou care nu a existat până la cercetările și publicațiile sale de înaltă calitate: chimia supramoleculară organometalică (denumirea îi aparține). Este o școală ale cărei cercetări sunt foarte apreciate și utilizate în practica universală a chimiei moderne.

Ionel Haiduc, omul de aleasă educație, de rară blândețe și frumusețe sufletească, vine de la Cluj, important centru universitar și cultural al Transilvaniei Române, unde s-a născut în ziua de 9 mai 1937. Aici, la Cluj, a pătruns tainele unei științe fantastice, care este chimia supramoleculară, cele ale unei profesii dificile pe măsura domeniului, cea de chimist-cercetător în știința fundamentală, dar și cea de manager-administrator al unor unități științifice specifice cu mulțimea lor de probleme.

La Cluj exista o ramură viguroasă de chimie coordinativă, fondată în anii '20 ai secolului trecut de Gheorghe Spacu, doctor în chimie cu teza „Combinățiuni complexe de fier. Feramine”,

susținută la 30 iunie 1916 înaintea Facultății de Științe a Universității din Iași. Nu este de prisos să amintim că tot de la Iași se trage și magistrul nostru, Antonie Ablov, care pe 30 februarie 1932 susține teza „Influența substituenților în baze și în anioni asupra numărului de coordinație al unui metal”. Ambele teze au fost realizate sub competența îndrumare a profesorului Nicolae Costăchescu, care de-a lungul a doi ani (1906–1908) a lucrat în laboratorul vestitului profesor de la Politehnica din Zürich Alfred Werner, laureat al Premiului Nobel, fondator al chimiei coordinative contemporane. Sunt pagini de istorie care ne pun în filiațiune directă cu inegalabilul chimist, creatorul teoriei coordinației care a preschimbat fața chimiei.

După trecerea lui Gheorghe Spacu la Universitatea din București (1940), catedra este ilustrată de o mare personalitate a științei românești, Raluca Ripan (1894–1975), care și-a consacrat întreaga viață chimiei coordinative și mai ales izo- și heteropolianionilor, primele lucrări fiind publicate în îndepărtatul de noi an 1945 în colaborare cu Candin Liteanu. Ea a fost să-l remarce și să-l aprecieze pe tânărul Ionel Haiduc, investind în el speranțe îndreptățite, care s-au împlinit.

Este savuroasă, neobișnuită întâlnirea junelui Ionel Haiduc cu distinsa doamnă Raluca Ripan, după cum va mărturisi mult mai târziu, prin anii '90: „Îmi amintesc examenul la chimia anorganică. Era – cred – primul meu examen de student. Profesorul Raluca Ripan m-a ascultat, mi-a pus câteva întrebări despre hidrogen, apoi m-a privit îndelung și m-a întrebat:

„De unde știi mata asta?” I-am răspuns că din tratatul lui Pascal. Raluca Ripan a zâmbit ușor, mi-a oferit o țigară. Am răspuns că nu fumez, dar am cerut permisiunea s-o iau ca amintire (am păstrat-o mulți ani, până când băieții mei au crescut și au început să fumeze, iar țigara a dispărut pe neobservate)”.

Din acest moment, promițătorul student devine alesul ilustrului savant și este încadrat în studiul heteropolianionilor, ziși azi polioxometalați, care prezintă structuri tridimensionale conținând cicluri oxometalice. Astfel, în 1959 Ionel Haiduc își ia licențiatul în chimie la Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca cu o teză substanțială în domeniu, conținând cicluri noi, mai puțin obișnuite. Publicată în volum cu titlul „Introducere în chimia ciclurilor anorganice” (1960), lucrarea a fost să fie prima monografie pe această temă în literatura mondială. Un exemplar de carte cu autograf din acele timpuri îndepărtate și-a găsit locul în fondul meu personal de la Muzeul Național de Istorie a Moldovei.

Remarcat și trecut printre cercetătorii valoroși ai școlii românești de chimie, Ionel Haiduc este trimis la prestigiosul Institut de Tehnologie Chimică Fină „Mihailo Lomonosov” din Moscova, unde și-a aprofundat cunoștințele în domeniul polimerilor anorganici și silicoorganici, luându-și doctoratul în 1963, sub îndrumarea savantului cu renume mondial Cozma Andrianov (1904–1978).

În toamna lui 1965, printr-un concurs fericit de împrejurări, mă aflam la un stagi de specializare la București. Nu puteam să nu vizitez și Clujul, ar fi fost păcat. În cele câteva zile ale aflării mele în acest oraș istoric, dna academician Raluca Ripan, președinte a Filialei Cluj-Napoca a Academiei Române, mi-a pus la dispoziție mașina sa de serviciu, mi-a dat însoțitori, îndemnându-mă să vizitez cât mai multe unități academice și universitare în care se făceau cercetări în chimie, precum și diverse centre de cultură. Ba m-a invitat și la ea acasă, servindu-mă cu sărmăluțe, pregătite chiar de ea, împărtășindu-și amintirile din irepetabila copilărie și tinerețe petrecute în „dulcele târg al Ieșilor”. Am avut îndelungi și calde discuții cu chimiștii clujeni pe cele mai diverse teme. Dar din toate, cea mai memorabilă a fost întâlnirea cu profesorul Candin Liteanu, care își făcuse armata în Basarabia, până la 1940, chiar în preajma locurilor mele natale.

Profesorul Candin Liteanu, considerat cel mai academician dintre toți academicienii (deși neîncoronat cu laurii de membru al Academiei cum adesea se întâmplă), avea să-mi mărturisească că Ionel Haiduc este viitorul chimiei clujene și a celei românești, în genere, că va fi curând ceea ce este Iacob Sârkin și Mira Deatkin la Moscova, Claudio Furlani

la Roma, Isaac Bersuker la Chișinău și Victor Sahini la București în chimia cuantică și cea teoretică, adică va aborda probleme din domeniul structurii intime a substanțelor, pătrunzând în tainele naturii chimice.

Fără îndoială, trebuie să menționăm că dimensiunea personalității lui Ionel Haiduc, anvergura cercetărilor sale este astăzi cu mult mai mare decât o prorocise magul de la Cluj. Vă amintiți probabil cuvintele reginei din Saba din Sfânta Scriptură, venită la Solomon să-i încerce înțelepciunea. Mie îmi vin mereu în memorie: „Adevărat este ce am auzit eu în țara mea de lucrurile tale și de înțelepciunea ta; însă eu nu credeam vorbele, până n-am venit și n-am văzut cu ochii mei și iată, nici pe jumătate nu mi se spusese: tu ai înțelepciune și bogăție mult mai mare decât am auzit eu”. Poate pentru că răsfoind cu multă atenție profesională bibliografia lucrărilor distinsului nostru coleg, mi-am dat seama de profunzimea și dimensiunile unor cercetări unice în lume, îndeplinite de Ionel Haiduc. M-am convins, cum se zice, cu ochii mei. Ionel Haiduc, cu inteligența sa nativă și cu mâinile sale de aur, cu perseverența asociată cu puterea de muncă nemărginită, a înregistrat o luminoasă carieră științifică și didactică, făcând epocă în chimia organometalică și supramoleculară.

Tocmai trecuse un deceniu de la obținerea primului eter macrociclic de către chimistul Charles J. Pedersen, zis eter coroană, și a criptanzilor tridimensionali de către Jean-Marie Lehn. A fost să se întâmple ca printr-un ordin al Comisiei Superioare de Atestare a Consiliului de Miniștri al fostei URSS din 26 ianuarie 1976 să fie instituit un Consiliu Științific specializat de conferire a titlurilor științifice de doctor și doctor habilitat în chimie pentru candidații din regiunea sudică a fostei Uniuni Sovietice, cu sediul la Odesa, având în componența sa 23 de persoane din instituțiile de cercetare și cele de învățământ superior din Odesa, Chișinău, Kiev, Ekaterinoslav (Dnepropetrovsk) cu specialitățile: chimie anorganică, chimie organică și chimie analitică. În componența Consiliului a fost desemnat și semnatarul acestor rânduri. Președinte era academicianul Alexei Bogatski, director al Institutului Fizico-Chimic care azi îi poartă numele.

În 1974 apăruse monografia „Complexoni membranoactivi” de Iurie Ovcinnikov, vicepreședinte al Academiei de Științe a URSS, care a aprins imediat spiritele chimiștilor. Se constituise triada Bogatski (Odesa) – Ovcinnikov (Moscova) – Woodward (SUA), care m-au cooptat și pe mine în dificilul proces de cercetare în domeniul chimiei supramoleculare. Chiar se legase o bună colaborare, începusem încheierea unei monografii colective. Din

păcate, viața își dictează regulile ei de joc. Au trecut în lumea umbrelor, iar cartea nu a mai ajuns să figureze pe polițele bibliotecilor. Odată, aflându-mă împreună cu ei, m-au întrebat dacă nu-l cunosc pe Ionel Haiduc, care prosperă în acest domeniu. Le-am spus că l-am văzut în 1965 și că este un energic cercetător cu înclinații spre chimia cuantică, după cum mă informase Candin Liteanu. Am observat că au respirat liniștit, li se confirmase parcă dinafară o convingere a lor de care aveau nevoie ca de un reper.

După mulți ani de înstrăinare forțată, l-am întâlnit din nou pe neaciutatul Ionel Haiduc, l-am întâlnit la finele secolului care ne-a părăsit întristat, de data aceasta la București, în postura de vicepreședinte al Academiei Române. L-am aflat aici ca un reformator al științei, un bun patriot al pământului românesc, un savant merituos al domeniului profesat, acționând ca un om al gândirii și gândind ca un om al acțiunii. Actualmente, este președinte al Academiei Române. Nici înalta funcție pe care o deține, nici faima de mare metropolă de care se bucură Bucureștiul nu l-au făcut să se mute cu traiul aici. Decenii la rând, face naveta, 8 ore dus, 8 ore întors, cu trenul București–Cluj și invers, orașe care-l atrag deopotrivă. Nu este deloc întâmplător faptul că lumea crede că „viitorul chimiei clujene și românești este în cele mai bune mâini”. Este un adevăr incontestabil, confirmat de strălucita sa erudiție științifică, vasta cultură umanistică, extrema corectitudine și nemai-pomenita consecvență morală. Șirul de calități ar mai putea continua.

Acesta este omul și savantul Ionel Haiduc. Un om modest și o personalitate curajoasă, întruchipând laolaltă sinceritate și candoare, cumsecădenie și sentimentalism, bonomie și dragoste de frumos, venit dintr-o generație uimitoare, generația noastră, din primii ani de după cel de-al doilea război mondial, care în condiții ostile a tras cu râvnă carul vieții în urcuș.

În agenda sa de navetist, de la un timp, mai ales de când e Președinte al Academiei Române, e inclus și orașul Chișinău. Este spațiul pe care îl iubește enorm, unde are o mulțime de prieteni și colegi, simpli admiratori, pe care dorește să-i vadă și să-i ajute cum se ajută frații și bunii creștini. Parcă mai ieri îl văzusem admirând împrejurimile Căprianei cu stejarii ei seculari și închinându-se la icoanele din mănăstirea restaurată după mulți ani de profanare. Va mai veni aici pentru că știe că este așteptat și înconjurat cu dragoste, cum i se cuvine unui veritabil reprezentant al neamului.

Autor a sute de publicații în prestigioase reviste de specialitate vizând domeniul chimiei compușilor ciclici chelatici cu derivați fosforici, tioarsenici și alți liganzi fără carbon, al unor monografii de largă respirație, Ionel Haiduc s-a învrednicit de înaltul titlu de laureat al Premiului „Gheorghe Spacu” al Academiei Române. A fost decorat cu Ordinul „Steaua României” în grad de mare ofițer. I-au fost acordate medaliile, premii, diplome și titluri onorifice ale României și mai multor țări din lume. Este un semn al unei recunoașteri universale a meritelor unui savant, care face cinste neamului care i-a dat suflare.

Andrei Sârbu. Fără titlu. U/p, 1994